

Produkcyjne i ekologiczne walory tradycyjnej gospodarki stawowej

Mirosław Cieśla^{1,2}, Jerzy Śliwiński²

¹Institut Rybactwa Śródlądowego im. Stanisława Sakowicza w Olsztynie
Rybacki Zakład Doświadczalny w Żabieńcu

²Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Samodzielny Zakład Ichtiologii i Biotechnologii w Akwakulturze

Akwakultura oznacza chów i hodowlę organizmów wodnych, w warunkach i w sposób w mniejszym lub większym stopniu kontrolowany przez człowieka. Jest to od lat najszybciej rozwijający się sektor produkcji żywności. W ostatnim ćwierćwieczu, według statystyk FAO, dynamika przyrostu produkcji konsumpcyjnych organizmów wodnych wynosiła około 8% rocznie. W powszechnym mniemaniu, w nadchodzącej przyszłości, akwakultura będzie podstawową drogą pokrycia rosnącego światowego zapotrzebowania na białko pochodzenia zwierzęcego. Akwakultura karpia, czyli tradycyjna gospodarka stawowa jest przykładem gospodarki ekstensywnej, zarówno co do wydajności, jak i powierzchni, na której się odbywa. Ekstensywny charakter produkcji wręcz predestynuje tradycyjną gospodarkę stawową do tego, aby wdrażać certyfikowany chów ekologiczny. Roczna produkcja certyfikowanych ryb ekologicznych w Polsce wyniosła w 2019 roku około 100 ton.

Podstawowym kierunkiem wykorzystania tradycyjnych stawów karpionych jest nadal produkcja karpia, choć w ostatnich latach wzrasta udział innych gatunków poszukiwanych na rynku. Niezmiernie istotne jest to, że ryby są w dominującej części oferowane w postaci świeżej, a nawet żywej, co stanowi typowy przykład skrócenia łańcucha dostaw, gwarantuje wysoką jakość ryb a szczególnie zachowanie znanych walorów prozdrowotnych ich mięsa. Drugim, zdecydowanie mniej znanym kierunkiem wykorzystania tradycyjnych stawów karpionych jest produkcja materiału zarybieniowego dla wspierania naturalnych populacji ryb. Dzięki temu możliwa jest aktywna ochrona szeregu rodzimych gatunków ryb występujących w wodach Polski.

Tradycyjna gospodarka stawowa przeżywa obecnie bardzo poważny kryzys. Dlatego też niezbędne jest integrowanie produkcji tradycyjnych gatunków z no-

woczesnymi systemami intensywnymi. Ważne jest jednak, aby intensyfikacja produkcji nie pociągała za sobą utraty istotnych środowiskowych walorów tradycyjnej gospodarki stawowej. Wartość pozaprodukcyjnych funkcji stawów kilkakrotnie przekracza wartość produkowanych ryb. Podstawowym pozaprodukcyjnym walorem tradycyjnych stawów karpiowych jest zespół funkcji w systemie retencji wody. Stawy karpiove pozwalają przechwycić corocznie około 1 mld metrów sześciennych wody. Ważną funkcją stawów jest również stabilizacja przepływów w ciekach, co pozwala zapobiegać powodziom, szczególnie w wymiarze lokalnym. Pobierając i akumulując wodę, stawy karpiove „spłaszczają” fale powodziowe na obszarach zlewni. Kolejna, istotna funkcja wynika z faktu, że stawy ziemne nie są zbiornikami szczelnymi. Zgromadzona w nich woda jest jednocześnie oddawana w sposób ciągły do środowiska na skutek przesiąków w okresach suszy. Stawy karpiove stały się substytutami naturalnych siedlisk dla wielu gatunków roślin i zwierząt, w tym znacznej liczby gatunków chronionych. W konsekwencji około 75% powierzchni stawów w Polsce objętych zostało siecią Natura 2000.

Pod względem hydrobiologicznym karpiove stawy ziemne są bliskie ekosystemom naturalnym, jednak ich systematyczne użytkowanie sprawia, że substancje biogenne są kumulowane na ich obszarach i włączane w procesy produkcji. Dzięki temu w ciągu roku ok. 70 tys. hektarów stawów naszym kraju wychwytuje z wód naturalnych rocznie 130 000 kg azotu, 245 000 kg fosforu i 8 500 000 kg zawiesin.